

KOMUNIST

LIST SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE - KOMUNISTA CRNE GORE

Maj 2008

cijena 0,50 evra

Zamke ograničenih prava

Postoje prirodna prava regulisana unutrašnjim svojstvima i spoljašnjim okolnostima iz čega proizilazi harmonija i disharmonija svega postojećeg. Postoje prirodoslovna objašnjenja svega toga (Darvinizam). Ali, i da je sve uslovljeno natprirodnom promisli (religije). Na čovjeku je da se bori za opstanak ili da se prepušta molitvi, trpljenju i nadi u boga i njegove moći ili, pak, da pređe i u borbeni religiozni agresivizam.

Istorija obiluje svim tim, a naročito regresijom i represijom do uništenja kako sa pozicija prirodoslovnog ateizma, tako i vjerskog teizma (religioznosti). Građanski rat i raspad Jugoslavije ima u osnovi vjersko – nacionalni partikularizam.

Čovjek kao svjesno društveno biće ima obavezu da kultiviše biološko u sebi i da se bori za uspostavljanje što humanijih društvenih odnosa. Ovo prihvataju pokreti u usponu svoje emancipacije i svi koji su se ostvarili u okviru uspostavljenog poretka. Svi drugi, a naročito oni koji su se našli na periferiji života ispoljavaju nezadovoljstvo i njegovo okončanje zavisno od karaktera društva i položaja čovjeka u proizvodnji i raspodjeli materijalnih dobara. O tome ima sve kod Marksa iz ugla 19. vijeka. Kako će se stvari odvijati u 21. vijeku (evolutivno li revolucionarno ostaje da se vidi, ali problemi ugroženih moraju se rješavati; neće se borba za veća ljudska prava moći sprečavati prisilama makar dolazila i od glavnih aktera novog svjetskog poretka.

Socijalizam zasnovan na Marksizmu i ostvarivim vodstvom komunističkih partija, imao je zamisao kako da se društvo kreće ka ostvarenju ideala pravde i pravičnosti, slobode kao ostvarenje u okolnostima nužnosti, potrebe usklađivanja

ličnih i društvenih interesa sa spremnošću da se pojedinac, naročito u neadekvatnim razvojnim okolnostima, žrtvuje za zajednicu. Ovakva opredjeljenja oslanjaju se na milenijumska saznanja da je pojedinac najveća vrijednost, ali u neorganizovanoj masi niko i ništa, sa kojima može manipulirati sa pozicija pojedinačnih idealističkih partijskih interesa, za koje, u višepartijskom parlamentarizmu služe za jednokratni izbornu upotrebu. Zbog toga je naš socijalizam nastojao da ostvari organizovanost društva na zajedničkim idealima (SSRN, omladina žene, borci, sindikat, a kasnije vrlo razvijena samoupravna i društvena struktura). I opet se nije mogla eliminirati birokratija, nacionalizam i snage zavjereničke kontrarevolucije, koje danas uspostavljaju periferni kapitalizam.

Danas imamao zemlje bivšeg socijalizma u kojima se komunisti smatraju odgovornim za sve prethodne probleme društva. Isto tako rehabilituju se snage pokreti i partije koje su prije revolucija održavale njihovu eksploataciju i objektivno usporavale opšti društveni razvoj. Uz pomoć nekih moćnih zemalja, nekada članica međunarodne antifašističke koalicije, partijama i pokretima kolaborantima sa fašističkim okupatorima dodjeljuje se neopravdano zvanje antifašista.

Dok socijalističke i komunističke partije Zapadne Evrope vode borbu za ublažavanje i prevazilaženje ograničenosti, dotle na pr, u bivšoj Jugoslaviji prisustvujemo uspostavljanju kapitalizma otimačinom imovine koju je stvorila radnička klasa na leđini. Danas je ta klasa razbijena po više osnova, a uspostavlja se elitističko - partijski, monetarni - monopolizam

koji utire osnovu za uspostavljanje nove kompjuterizovane, i nedodirljive vladajuće klase sa visoko sofisticiranom sigurni zaštitom.

U Crnoj Gori političku situaciju i položaj sadašnjih komunističkih usloznjava i okolnost što apsolutnu vlast dvadeset godina ima DPS, nastao prevorom članstva iz SKCG, pa narodne mase, koje se mnogo ne razumiju u bitne osnove socijalizma i kapitalizma iako ne žive dobro, vjeruju da su i dalje socijalisti, a da komunizam kao ideologija i praksa nije više moguć. Ne pomaže ni to što je iz DPS –a istupila masa članstva koja je vidjela kuda nas vodi njena vlast i formirala novu partiju SNP-a. Ona djeluje iz opozicije i objektivno je po porijeklu i praksi na socijalističkim pozicijama, pa i onda kada je u izbornoj koaliciji sa partijama koje baštine prevaziđenu građansku ideologiju, ali, zbog opozicione proletarizacije zastupaju socijalne odnosno socijalističke ideje. Po nazivu vladajuće partije u nazivu imaju socijalistički predznak, u praksi nijesu to, a na vlasti su predugo - što ih čini pretjerano komotnim, svemoćnim, pretjerano samouvjerenim i birokratsko - autokratskim, pa ih treba mijenjati i dovesti u poziciju da sagledavaju život iz pozicije opozicije. To bi dovelo do novih socijalnih i socijalističkih profilacija u kojima bi narod vidio da ima prostora i za komuniste.

Ovako, komunistima slijedi borba iz vrlo teške pozicije. Generacije koje čine javni komunistički aktivizam opterećuju mnoge nevolje (materijalne, informativne, organizacione, vladajući i drugi antikomunizam i dr). Podmlađivanje kao obaveza je u toku, ali se mora ostvarivati, pod zaštitom, pojedinaca – mladih ljudi u školama, fakultetima, u radnim organizacijama i sl.

Naša partija (SKJ – KCG) na izborima dobija od 2.000 do 2.500 glasova, a podijelismo 12.000 članskih karata. Istina, među njima ima i kolekcionara (zlu ne trebala), nekoliko hiljada koji bezrezervno pomažu SNP da osvoji vlast., onih koji ne izlaze na izbore, ali je bilo i bezočne krađe na svim dosadašnjim izborima. Sve to dovodi i do ozbiljnih razmišljanja o mogućnosti prelaska u ilegalu, jer ionako u Crnoj Gori ne postoji izborna demokratija. Sve se zna unaprijed preko raznih agencija, pa neka su sretne nepromijenjivoj aktuelnoj vlasti koja pravi svoje zakone, toboš usklađene sa evropskim zakonodavstvom, a primjenjuje ih selektivno ili ih uopšte ne primjenjuje. Prihvatili smo parlamentarnu demokratiju, ali, ako se ne primjenjuje u praksi, pošto se ne mirimo sa ukidanjem umijesno je razmišljati da se pređe na neke druge forme borbe za uspostavljanje mnogo socijalnijeg društvenog poretka od ovog sadašnjeg, pa i onog koji smo imali u prethodnim fazama socijalizma.

Predsjednički izbori u Crnoj Gori 2008

Ovi predsjednički izbori samo su potvrda političke raspolućenosti u Crnoj Gori na one koji uporno istrajavaju uz vlast koja ima na duši ukidanje socijalizma pod vidom tzv. „antibirokratske revolucije“, a ustvari kontrarevolucije – koja se ogledala u ukidanju društvenog vlasništva kao osnove socijalizma, što je pratilo dosta česta pljačkaška privatizacija, osiromašenje naroda, gubljenje radnih mjesta i zatvaranja mnogih fabrika koje su nekada bile snažan faktor društvenog razvoja. Vlast je odgovorna za ukupno privredno i društveno posrtanje uslovljeno vraćanjem na početne partije u Crnoj Gori, bez obzira na socijalističku odrednicu u svojim nazivima, objektivno se nalaze na pozicijama desnice jer uspostavljaju vraćanje na kapitalizam, pa se ne mogu ni po kom osnovu izjednačavati sa ljevicom razvijenih kapitalističkih zemalja čak i sa onim koji je većina u tamošnjoj vlasti. On tamo vodi borbu da socijalizuje i prevaziđe ograničenosti kapitalizma.

Opozicija je heterogena po svojoj idejno – političkim korijenima iz čega proizilaze mnogi problemi, pa i u pogledu rezultata u svim dosadašnjim izborima.

Partije opozicije, bez obzira na svoju programsku – političku i teorijsku osnovu, objektivno su u izborima, po svom vokabularu i obećanjima na pozicijama najhumanijeg

socijalizma. Drugo je pitanje koliko im se može vjerovati da bi takvi bili u slučaju da osvoje vlast. Partije koje čine srpsku listu ili u prvi plan ističu srpsko nacionalno pitanje i na tim osnovama zajedničku državu sa Srbijom, imaju značajan broj pristalica, ali i onih drugih koji su intezivnije vezani za tekovine NOB-e. Isto tako od njih otklon čine, iz istorijskih razloga, manjine i iz ličnih iskustava iz I svjetskog rata i potonjih ratova nacionalne manjine.

Pokret za promjene je nastupio kao partija nade da će pokrenuti obračun sa svim onim lošim što nam se desilo u toku posljednje dvije decenije s kraja prošlog i početka ovog 21. vijeka. Podržali su ga mnogi kojima istinski nije odgovaralo novonastalo društveno stanje. Ubrzo je došlo do razočarenja, jer je Pokret za promjene postao kooperativan sa vlašću oko regulisanja pojedinih suštinskih pitanja, kao što je na pr. donošenje Ustava.

Socijalistička narodna partija, koja je nastala kao suštinska socijalistička esencija iz nekadašnje jedinstvene Demokratske partije socijalista, zbog neslaganja oko suštinskih državno – političkih i ekonomskih pitanja. Ova partija je uporno istrajavala u isticanju socijalnih i ekonomskih pitanja i drugih promašaja kao i potrebu promjene programske i političke upornosti u isticanju opštenarodnih životnih interesa, koalicija sa nominalno desnim

partijama s obzirom na njihovo višegodišnje političko izjašnjavanje, negativno se odražavalo i na poslednjim parlamentarnim izborima gubljenjem poslaničkih mandata.

Principijelno izjašnjavanje i poziv opoziciji da nastupe sa zajedničkim predsjedničkim kandidatom, kandidovanje poslije neprihvaćenog poziva, **Srdana Milića** učinilo je da je Socijalistička narodna partija, bez ostatka, izašla na principijelno socijalističkim pozicijama. Sa tih pozicija je Srđan Milić, kao ličnost bez ikakvih partijskih i drugih mrlja, pozivao u borbu za pravdu i pravičnost, pomirenje u budućnosti, a ne u prošlosti, za istinsku socijalnu pravdu i borbu protiv kriminala i korupcije sa naglaskom da u tome treba biti uporan, jer sankcionisanje nepravde i kriminalnih djela nikada ne zastarijeva.

Polazeći od svega toga, Savezu komunista Jugoslavije – Komunistima Crne Gore bilo je lako da se odluče da u svojim organima donesu političku odluku i da pozovu svoje simpatizere da svi zajedno daju svoj glas i glasaju za predsjedničkog kandidata Srđana Milića.

Srđan Milić nije pobijedio, ali je doprinio da pobijedi njegova partija one rezultate koje je imala na parlamentarnim izborima. U tome su i komunisti Crne Gore, sa nekoliko hiljada glasova, dali svoj doprinos. Tu činjenicu treba uzimati u obzir pri planiranju budućih parlamentarnih izbora i saradnje, jer su prošla ona vremena kada su komunistički preobraćenici plašili narod tvrdnjama da zapadni svijet ne prihvata komuniste. Naprotiv, danas je ljevica vrlo jaka u EU i Evropskom parlamentu.

Tamo ima predstavnika i komunističkih partija. Ustvari onoliko koliko procentualno participiraju u domicilnim parlamentima. Čini se, da EU danas zazire od onih zemalja bivšeg socijalističkog svijeta u kojima se vrši politički otklon od komunista i njihovih partija. Kod budućeg prijema u EU kažu ljevičari Evrope, sve više će se voditi računa koliko u demokratizaciji društva participira socijalističko – komunistička ljevica.

Socijalistička narodna partija je nesporna ljevica u Crnoj Gori. Po našem Statutu saradnja sa ovakvim partijama je moguća i poželjna, ali pod slovom potpunog međusobnog uvažavanja. Po njemu je moguća saradnja po pojedinim pitanjima i sa drugim partijama. Zbog toga, ako Socijalistička partija ubuduće bude imala koaliciju sa nekim drugim, nešto desnijim partijama, dobro bi bilo da sa druge strane ima i komuniste. Tako će narod znati da oko onoga što se obećava narodu neće biti prevare. **V.V.**

Humanizam na raskršću

Termin humanizam potiče iz latinskog jezika i obuhvata sve što je ljudsko u pozitivnom smislu počev od skupa čovjekovih pozitivnih generičkih osobina do odnosa koji povoljno utiču na širenje, razvijanje i poštovanje tih osobina uz razna učenja koja ističu čovjeka kao najvišu vrijednost. Humanizam je u prošlosti različito tretiran. Tako je građanski humanizam nastojao da zadrži postojeće stanje i iskoristi blagodeti što su mu ekonomske i društvene prilike omogućile. Zapravo, to i nije njihov izum, jer su i ranije vladajuće klase nastojale da svoja shvatanja nametnu cjelokupnoj masi društva, te da svoje moralne napore uvrste u pravne propise i da im daju snagu zakonske obaveze. To je i te kako odgovaralo buržoaziji kada je proklamovala ideje o slobodi, bratstvu i jedinstvu, pri čemu je u praksi umjesto slobode zavodila diktaturu, umjesto bratstva raspirivala konfrontacije preko stranačkih grupa, a umjesto jednakosti produbljivala klasnu i ekonomsku nejednakost. Proklamovana jednakost građana pred zakonom bila je formalnog karaktera, jer je buržoazija donosila i prilagođavala zakone kako bi štitila svoje interese. Uz to, brojni građanski teoretičari su podržavali viševjekovno potčinjavanje čovjeka dogmama religije koje su ga odvajale od ovozemaljskog svijeta i prirode uopšte.

Nasuprot takvim shvatanjima javljali su se pobornici, poput Kanta, koji je govorio da čovjek kao umno biće zauzima vrh na skali svih vrijednosti, dok je Ruso isticao slobodu i jednakost kao osnovno prirodno pravo svakog čovjeka, da bi socijalnu nejednakost, utemeljenu na privatnoj svojini, smatrao uzrokom svih društvenih zala. Ni oni, kao ni brojni drugi, uključujući Tomasa Mora i Roberta Ovena, iako su mnogo učinili za čovječanstvo, nijesu otkrili pravi put humanizacije čovjeka. To je uspjelo Marks, koji je čovjeka iz sfere ideja prenio u sferu realnih društvenih odnosa, tvrdeći da su ga društveno – ekonomski i politički odnosi sprečavali da se iskaže kao generičko biće. Zato je preporučivao suštinsku izmjenu socijalno – ekonomskih odnosa što bi dovelo do ukidanja privatne svojine nad sredstvima za proizvodnju, a time do ukidanja nejednakosti, klasnih razlika i uspostavljanja vladavine proleterijata, koji bi postupno radio na ukidanju države i svih vidova ekonomskog i političkog monopola. Tako bi se stvorio siguran osnov za socijalistički humanizam u kome bi svaki pojedinac (a i društvo u cjelini) bio oslobođen eksploatacije, bijede, potčinjenosti, neznanja, zabluda i svih drugih negativnosti.

Ka stvaranju takvog društva težili su jugoslovenski komunisti i ranije, a pogotovo tokom narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Razumjeli su Marksovu poruku: „Ako hoćeš da budeš životinja, možeš, naravno, okrenuti leđa mukama čovječanstva i brinuti se samo o svojoj sopstvenoj koži“, pa zato nijesu koristili blagodeti koje su im ratnim zaslugama pripadale, već su se upuštili u revolucionarnu borbu za čovjeka s težnjom da kod njega razviju osjećaj sopstvene odgovornosti. I rezultati nijesu izostali, jer je ostvaren: stabilan društveni razvoj, veća i pravičnija zaposlenost, onemogućene su prevelike socijalne razlike, ostvareno besplatno školovanje, stvoreni uslovi za naučni rad i razvoj kulture i umjetnosti, kao i omogućena ravnopravnost u socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti. Uz to, uspostavljen je miran život bez stresova, kriminalnih radnji i

drugih postupaka koji bi remetili mir i sigurnost građana. A, iznad svega, proizvođači su upravljali društvenom imovinom i viškom rada, što je bio jedinstven primjer u svijetu. Tako je emancipacija čovjeka dostigla zavidnu visinu s težnjom da se neprekidno uvećava.

Dostignuti nivo u razvoju socijalističkog humanizma na tlu SFRJ zasmetao je mnogima tako da je u jednom kriznom istočnoevropskom periodu, pod snažnim uticajem nacionalističkih i klerofašističkih snaga iz zemlje i silnika iz inostranstva u zemlji došlo do ratnih sukoba sa svim posledicama koje donosi rat što je iskoristila grupica moćnika da prigrabe vlast i bogatstva. Radi vlastitih interesa uništavali su tekovine samoupravnog socijalizma tako da su gro preduzeća doveli do stečaja i bud – zašto ih kupili ili ustupili strancima uz bogatu proviziju. Nijesu imali obzira ni prema dotadašnjim proizvođačima koje su istjerali na ulicu bez ikakvih uslova za život. Takođe, nijesu brinuli ni o brojnim radnicima koji su štrajkovali, pa i glađu, ispred svojih tadašnjih fabrika s obzirom da su samo o svojoj zaradi mislili. I zgubili su svaki osjećaj za humanost, jer je halapljivost za novcem dostigla neviđene razmjere tako da bi se i na njih mogla odnositi konstatacija „Zete“ iz tridesetih godina prošlog vijeka : „Klanjamo se novcu do zemlje. Za novac dajemo: čast i obraz, a često i živote svoje. Jednom riječju za novac dajemo i kupujemo sve“. To ni njezanje nije uznemiravalo tajkune koji su se uvećavli srazmjerno količini prigrabljenog bogatstva do kojeg su dolazili prljavim mahinacijama. Zanimarili su humanost i druge vrline, ukoliko su ih nekada posjedovali, i posvetili se očuvanju poretka, koji im je to omogućio.

Stiče se utisak da se namjerno radi da se narod što više osiromaši, kako bi se u pogodno vrijeme mogao jeftinije kupiti. To se naročito manifestuje prilikom izbora kada se glasovi siromašnih kupuju za 30- 50 eura, dok su glasovi boljestojećih pojedinaca, da ne kažem ljudi, prilično skuplji. Gro stanovništva se nalazi u bijednom stanju. Na trotoarima je sve više prosjaka. Omladina je prepuštena ulici gdje caruje droga, kriminal, prostitucija i brojna druga zla. Skoro devedeset posto penzionera, bolje reći patriota, koji su nesebično izgrađivali ovu zemlju i znatan dio svojih sredstava odvajali za njenu modernizaciju, danas žive u bijednim stanju.

I umjesto brige i ispoljenog humanizma, vladajuća elita zamajava narod kojekavim novokomponovanim problemima kako bi njegovu pažnju odveli od životnih i drugih problema, čime ga još više degradiraju. No, bude se, iako sporo, uspavane snage i shvataju da postojeće stanje podaništava čovjeka, te da su nužne korjenite promjene. One to shvataju, ali zbog ukorijenjenog straha ili ko zna čega, još nijesu dovoljno odlučne da se suprostave dehumanizaciji i dozvoljenim sredstvima raskrste sa ovakvim stanjem. Očekujemo da će ubuduće brojke otriježenih rasti mnogo brže, te da će mase ubrzo stati na stranu komunista traživši da se oživotvori Marksov kategorički imperativ „da se sruše svi odnosi u kojima je čovjek poniženo, ugnjetano, napušteno, prezreno biće...“, čime će dehumanizaciji doći kraj.

Ljevica danas, opredjeljenja i kontraverze

Nekada se znalo što je ljevica, a što desnica bar sa stanovišta koliko je ko za društvene promjene, a ko za očuvanje do određenog momenta postojećeg stanja u društvu. Uz to se znalo da su lijeve snage za mijenjanje klasnih odnosa, a desne one koje su se tome opirale na sve moguće načine. Tu su svjedočili Marks i Engels, a zatim i drugi ozbiljni teoretičari socijalizma. Prema tim teorijskim odrednicama, komunističke partije su imenovane kao idejne i ideološke predvodnice evropske i svjetske ljevice, a njih prethode i slijede socijalističke i socijaldemokratske partije. Ali, sve se u vremenu iskazuje, transformiše, usavršava, pa i nekada izrađa u svoju suprotnost. Ljevica je provjeravala svoju historijsku vrijednost. Uticala je nedvosmisleno na progresivne promjene u svijetu, ali zbog nepovoljnih društveno – ekonomskih i drugih okolnosti dolazilo je i do krize u evropskoj i svjetskoj ljevici, a naročito u Evropi. U dva svjetska rata, prvo socijalistička i socijaldemokratska ljevica je napustila prvobitno ljevičarenje, slizala se sa kapitalističkom klasom, glasala za ratne kredite ili se čak pridruživala imperijalističkim pokretima u oba svjetska rata. Iz njenih korijena vuče osnovu fašizam i nacizam. Takozvano urušavanje socijalizma i uvođenje tranzicije kao puta u nešto drugo, nešto, tobož, progresivnije, realizovalo se i realizuje kao vraćanje u kapitalizam, obznanilo je komunističko posrtanje i objektivno padanje na pozicije desnice.

Sve ovo zaslužuje dublja istraživanja ako treba da tragamo za novom i u Marksovom poimanju ljevicom. Ako pri tome ponovo ne nađemo novi početak, nema perspektive za čovjeka i čovječanstvo.

Ako potpunije analiziramo našu balkansku ljevicu, onda bi dobili egzaktne dokaze za tvrdnju koje smo iskazali u prethodnom dijelu ovog teksta. Osim u Grčkoj, koja nije imala socijalistički poredak, sve ostale balkanske zemlje ljevicu su zamijenile desnicom. Tamo se desio i dešava jedan paradoks. Partije koje su nastale iz nespornе građanske desne partijske tradicije, zbog opozicionog djelovanja prema sadašnjoj vlasti, kroz zalaganje za

više socijalne pravde, osuđivanje pljačkaške privatizacije, identifikovanje vidova nove eksploatacije i sl., objektivno su, možda i van svoje želje, na pozicijama ljevice. Svi savezi komunista Jugoslavije, ne odričući se njegove materijalne osnove su se preimenovali u duge partije. One koje su se preimenovalе, najčešće su zadržale socijalistički atribut u nazivu. Time su ozakonile da se socijalisti bore protiv socijalizma, a za uspostavljanje kapitalizma. Oni, u programskoj priči, proklamaju na pr. socijalnu pravdu, a na djelu realizuju grubu kapitalizam i faktičku nejednakost. Time se i iz terminoloških odrednica partija ili čak i pokreta ne može zaključiti da li neko pripada ljevici ili desnici.

I ovdje bi se moglo dublje sagledati šta su nam na ljevici i desnici dale naše preimenovane partije nastale iz SKJ i SK republika. Interesantno je da sve partije u izbornoj propagandi pomalo ljevičare, a kada dođu na vlast u praksi najčešće desničare.

U Crnoj Gori socijalizam se nalazi samo u imenima dvije partije koje ostvaruju koalicionu vlast, a jedna (Demokratska partija socijalista) ostvaruje vlast od 1989. godine. Demokratska partija socijalista i Socijaldemokratska partija Crne Gore kao vladajuća koalicija po svim prerogativima svoje politike i prakse nijesu socijalističke, a samim tim, ni lijeve partije. To su, ustvari, građanske partije koje ostvaruju vlast koja produkuje kapitalizam i pod uslovom zanemarivanja državnih interesa i to na taj način što dozvoljavaju prodaju društvene imovine stranim firmama i pojedincima u iznosu preko 50 odsto njihove vrijednosti. Suštinska opštenarodna pitanja rješava preglašavanjem u parlamentu, a izbjegava opštenarodno izjašnjavanje o nazivu države (u Ustavu Crna Gora nije republika, nego samo Crna Gora), o grbu, zastavi, pa i o jeziku i nacionalnom pitanju. Time se narod nepotrebno raspolučuje, pri čemu se pojednostavljuje odnos prema Crnoj Gori kao užoj domovini, propagandistički negativno politički i oralno

karakterišu oni koji su izrazili npr. želju da žive u zajedničkoj državi sa Srbijom, itd.

Odnos ovih partija prema savremnim komunističkim partijama i organizacijama u Crnoj Gori, a naročito od strane vladajućih partija je propagandistički negatorski. U stvari, negiranje proizilazi iz negiranja Marksizma kao navodno prevaziđene teorije koja može imati samo historijski karakter. Ovim oni pokazuju, ne samo ograničenost svoga poimanja Marksizma kao oslobodilačkog naučnog sistema, nego i promijenjeni sadržaj onoga što podvode pojam socijalizam. Ovdje se radi o nazovi socijalističkim partijama koje uspostavljaju grubu primitivni kapitalizam, a ne o onim koje vode borbu i uspijevaju da do određenog stepena socijalizuju kapitalizam razvijenog svijeta. Prema tome, nespojivo je smatrati ljevicom na isti način one koji, na principima desnice uspostavljaju kapitalizam i sve druge koji u okolnostima razvijenog kapitalizma biju bitku za radnika prava i, pri tome, ozbiljno koriste pozitivna iskustva socijalizma (npr. samoupravljanje i participacija, raspodjela prema rezultatima rada, socijalna prava, pravičnija raspodjela nacionalnog dohotka i slično).

Danas u zemljama bivšeg socijalizma savremeni komunisti su jedina istinska ljevica koja se, uz nadčovječanske napore, podiže kao feniks iz pepela. Njihovo uzdizanje otežavaju i međunarodni faktori koji su, koristeći sve unutrašnje protivurječnosti, doprinjeli sadašnjem posrtanju socijalizma. U ovome su prednjačile zemlje propagatori novog svjetskog poretka, koje u socijalizmu i komunizmu vide najveću opasnost za savremeni kapitalizam. Da nije tako, jugoslovenski socijalizam i država bi se održali, čak i služili kao uzor za rješavanje, mirnim putem, protivurječnosti savremenog čovječanstva. Ali, to se nije htjelo, nego suprotno, utrijeti sve socijalističko u Jugoslaviji i stvarati od nje marionetske države koje će uvijek zavistiti od nekoga ko je brojno, vojno, ili materijalno veći i moćniji od njih. I što je najopasnije, narodu se uliva svijest da tako mora biti i da je tako najbolje. Moraće proći malo vremena, pa da se mase, naši narodi i narodnosti dozovu sebi, počnu živjeti organizovano u svom domu na prostorima bivše Jugoslavije pa onda u Evropi i svijetu.

Osvješćeniju od zabluda već doprinose mnoge okolnosti, pojave i stanja na planetarnim prostorima. Ujedinjene nacije prestaju biti pravi savez zemalja i naroda, već instrument SAD i njegovih satelita – nekoliko zapadnoevropskih zemalja. Savjet bezbjednosti je onemogućen u svom djelovanju, a NATO pakt žandariše čitav svijet, a ulaskom u evropske i azijske zemlje postaje opasnost za Rusiju, Kinu i druge socijalističke zemlje u svijetu. Svime time i mnogo čim drugim evropska ljevica je na prekretnici i historijskoj probi. Potrebno je da sagleda svoje stoljetno iskustvo i pronađe rješenja za zagonetku koju nam postavlja novi svjetski poredak. Da bi takva ljevica izdržala na civilizacijskoj emancipaciji čovjeka i društva, potrebno je da se svi na ljevici ponovo vratimo Marksu i vidimo što nam iz njegove teorije može i mora biti osnov na početku novog milenijuma.

Vladislav Vuković
Ljubljana, mart 2008.godine

Komunizam i ja

Kao što je umjetnost transpozicija detalja tako se i stvarnost često može bolje shvatiti iz detalja nego teorijskih uopštavanja. Pa da krenemo tim putem.

Kada je komunizam sa partizanima došao u moje selo (1943) imao sam osam godina. Moja generacija bila je neka vrsta „medugeneracije“ – ni ratna ni posleratna. Porodica je bila partizanski orijentisana, mada ne radikalno. U kontekstu teme nekoliko anegdota.

U selu je živio Ignjat Mrkajić. Ruska oktobarska revolucija zatekla ga je 1917. godine u Americi. Bio je oduševljen revolucijom, da se iz Amerike sa nešto uštedevine uputio u Rusiju i tamo ostao do 1924. godine. Tada se uspio vratiti i počeo da se kući, praktično od ničega, pa je 1943. godine imao 15 ovaca. Dolaskom partizana došla je i rekvizicija. Ignjatu su odredili da tom prilikom preda jednu ovcu po partizanskom propisu o progresivnoj rekviziciji. (Vrlo pravednu šemu rekvizicije koja se pripisuje Dr. Niku Miljaniću vidio sam kasnije). No, Ignjat je dočerao na predajno mjesto svih 15 ovaca. Kada mu je seoska vlast rekla da nije rečeno petnaest, već jedna, odgovorio im je : „Bio sam ja u Rusiji. Znam ja vas crvene. Doćete i po ove. Neću vam ih ja čuvati“.

Desilo se da je tada u selu bila engleska baterija koja se bila iskrcala u Dubrovniku. Partizani su bili rekli da se sa englezima ne kontaktira. To nije važilo za našeg psa koji je išao kod Engleza na obilate broke, a onda su jednog dana oni došli i dali za njega za tada basnoslovan otkup. To sam negdje ispričao ovdje u Podgorici. Desilo da sam mnogo kasnije pošao u London. Po povratku jedan prijatelj je komentarisao da je kucko odmah shvatio s kim se treba družiti, a meni je za to trebalo – trideset godina.

Odmah po oslobođenju u selu je otvorena državna bačvarska radnja u kojoj je radio majstor Milovan Aleksić. On je na traženju seoskih aktivista oblanjao dugačku dasku na kojoj je trebalo napisati „Živio socijalizam“! Desilo se da su izostavili slovo u rijeci „socijalizam“ pa su se vratili kod Milovana da ponovo oblanja dasku. On nije htio to da uradi govoreći im: Kad ne znate napisati socijalizam, a kako ćete ga graditi?“ Pokojni otac (Dordije) imao je problema sa „rezolucijom“. Sjećam se da se pjevalo „istjeramo dva tri skota iz poštenog Kapejota – Đoka. Jaga i Šćepana da Partija bude sklavna“. Onda je došao projekat seljačkih radnih zadruga. Sjećam se da je tih godina selo posjetio Nikola Kovačević – Stari. Seosko rukovodstvo mnogo se žalilo na ljude koji neće u zadruge. Stari Nikola ih je razočarao komentarom: „Polako sa ljudima. Ako vas ne shvate prvi put, pokušajte da im objasnite i drugi put. Ako vas i onda ne shvate možda nije tako kako pričate“. Rijedak primjer tolerancije u tom ludom vremenu („vrijeme kada su cvjetale tikve“).

To su neke anegdote sa političkom konotacijom iz sela za koje sam ostao vezan i poslije odlaska na školovanje u Nikšić (1947). U Gimnaziji kao vođa literarne družine relativno rano sam postao član Gimnazijskog omladinskog odbora što je bila preporuka za političku karijeru. Razgovarano je samnom da postanem član Partije što sam učtivo odbio, a onda se desio jedan incident zbog koga sam pao u nemilost. Tih godina često nije bilo struje pa i na jednom od sastanka literarne družine zakazane za dan smrti Borisa Kidriča. Kao predsjedavajući pozvao sam skup na minut čekanja. U polumraku neko je uštinuo djevojku ispred sebe, ova je vrinsula, uslijedio je smijeh i – za tadašnje prilike skandal koji nije mogao proći nekažnjeno. Pošto je cijenjeno da nijesam bio kooperativan u pronalaganju krivca – pao sam u nemilost. Ocijenio sam da bi bilo razumno da promijenim školu, što sam i uradio.

Kao student Ekonomskog fakulteta u Sarajevu opet samo imao „blizak kontakt“ sa političkom karijerom. Nekako se desilo da sam izabran za člana Univerzitetskog odbora Saveza studenata. Članovi Odbora su popunjavali anketne listove. Neko važan izgleda da je oštro zamjerio da u Odboru imaju nekoga ko nije član Partije. Tada se moje studentsko društvo u Sarajevu puno trudilo da me prime u Partiju, ali sam se odbranio. Ostao sam van partije i kasnije mada više nije bilo inicijativa i pritisaka da to uradim.

Radnu karijeru počeo sam ranih šesdesetih godina, prvo u Nikšiću, a onda u Podgorici. Bio bih nepravedan ako bih kazao da mi je tada puno smetalo što nijesam bio član Saveza komunista. Vladajuća struktura pokazivala je blagonaklonost. Postoji jedna anegdota iz tog vremena. Nekako se desilo da sam vrlo mlad bio u ekspertske grupi koja je diskutovala sa Đokom Pajkovićem radne materijale za privrednu reformu. Na jedan sastanak u „Crvenom salonu“ došao sam tačno na vrijeme. Svi su došli prije mene. Bili su prisutni predsjednici Skupštine, izvršnog vijeća, Sindikata, Komore koji nijesu prisustvovali sastancima do tada. Upitao sam sa vrata da li se radi o sastanku na kome treba i ja da prisustvujem. Đoko Pajković je potvrdio govoreći da mene zbunjuje što smo u proširenom sastavu jer je važna tema (ispostavilo se da je to bilo mnogo tačno – radilo se o radnom paru Zakona o FNP-u). Milan Vukašević, tada organizacioni sekretar CK, prokomentarisao je da mene zbunjuje drugo: što nijesam član Partije, a učestvujem u definisanju CK.

To je bio moj odnos prema komunističkoj vlasti i njihov prema meni u periodu koji bi Lav Tolstoj nazvao „Detinjstvo, dječastvo, mladost“. Komunistička vlast u tom periodu prema meni se odnosila po devizi „imamo dobrog pjesnika“. Šteta što nijesi naš i kako je zabilježeno da je Staljin rekao o Pasternaku. Takav blagonaklon odnos trajao je dok su na vlasti bio ratni kadar.

Komunizam se može cijeniti po sistemu obrazovanja i indoktrinacije koji je organizovao. Na Ekonomskim fakultetima prezentirana nam je Marksova ekonomska doktrina kao krajnje apstraktna šema izvedena iz netestirane hipoteze da je vrijednost roba određeno fizičkom količinom rada za njenu proizvodnju što je nazivano zakonom vrijednosti.

Drugi pravci ekonomskog razmišljanja nijesu bili dostupni. Prethodnu tvrdnju dobro ilustruje anegdota u nastavku.

Sredinom pedesetih godina jedan od mojih profesora povremeno je išao u Englesku na usavršavanje. Po povratku držao je predavanja o „trulom kapitalizmu“ i slično. U jednom predavanju ispričao nam je da je u Engleskoj imao čast da upozna velikog zapadnog ekonomistu Lorda Kejnza. Kejnz je bio umro deset godina ranije pa smo pretpostavljali da su Englezi shvatili da profesor Ekonomskog fakulteta iz Jugoslavije ne zna Kejnza i organizovali „predstavu“ sa ručkom.

Teorijska nepismenost posleratnih generacija jugoslovenskih ekonomista bio je veliki antirazvojni faktor. Rijetko je ko kasnije nadoknađivao nedostatak ekonomskog obrazovanja. Postoji paradoks da jednom dobijene promocije trajno važe nezavisno da li su dobijene na dobrim ili lošim tezama. Kad bi ekonomija bila astronomija naučno priznanje sa tezom geocentričnog sistema bilo bi jednako cijenjeno prije i poslije saznanja da je teza pogrešna. Loše teorijske osnove jugoslovenske i crnogorske ekonomske politike formirane na marksističkim katedrama vrlo su prisutne i sada. U inostranstvu sam sretao našu ratnu emigraciju koja je loše govorila – jezik domaćina mada su tamo živjeli nekoliko decenija – zato što nijesu ponijeli školsko znanje. Sa pristojnim školskim znanjem jezik se savlada za nekoliko mjeseci. Slično je i sa ekonomistima. Ako, ih bez teorijskog znanja pošaljete na najznačajnija mjesta (recimo Predsjednika Vlade, Guvernera ili Ministra Finansija) neće se vratiti mnogo obrazovani.

Trudio sam se i vjerujem uspio da relativno upoznam druge teorijske šeme: neoklasičnu šemu samoregularajućeg kapitalizma i Kejnzovu šemu potrebe državne intervencije. To mi je omogućilo da shvatim teorijsku neosnovanost dva krajnje pogrešna projekta uvođenja tržišnog socijalizma u Jugoslaviji: projekta uvođenja korporativne cijena kao oblika djelovanja zakona vrijednosti u socijalizmu i projektu dohodovne organizacije društva (samoupravljanja).

Vlast je bila osjetljiva na kritičan odnos prema projektu samoupravljanja pa se od sedamdesetih godina javlja kriza povjerenja između vlasti i mene. Tih godina postajem dio „antisamoupravnih snaga“ kako se to tada govorilo. Jednostavno nijesam mogao da se priključim mitologizaciji stvarnosti koja je tada dobijala maha i bila podržana od ljudi koji su slovlili za vrhunske intelektualce. Nosioci vlasti u Crnoj Gori, ne samo da su nekritički prihvatili motiv, već ih bogatili svojim doprinosima. Recimo tada je ovdje proklamovana neustavnost svakog rada i plate koja nije kvantificirana. Ko nije bio spreman da popunjava idiotske preglede o dnevnim učincima sa kolonama „komada, minuta“ mogao je imati problema jedno vrijeme i dobiti imidž političke nepouzdanosti.

U javnim nastupima tih godina snažno sam se zalagao za neki model „organskog ekonomskog rasta“ bez velikih inžinjerijskih projekata. Time sam navukao nerazpoloženje moćnih lokalnih političkih lobija koji su zastupali odnosno projekte. U međuvremenu politika je uključila „mirmodopske heroje“ koji su bili mnogo manje spremni da imaju razumijevanja za drukčija mišljenja. Sve u svemu krajem komunističke vladavine (prihvatimo uslovno da je kraj antibirokratska revolucija) bio sam praktično isključen iz svih krugova oblikovanja ekonomske politike. Ne bih rekao da su nekome posebno smetala moja stručna i ideološka uvjerenja. Više se radilo o potrebi uticajnih ljudi da u relevantnim krugovima nemaju nekoga ko bi im mogao relativizirati stavove. A, politička i ideološka nepodobnost samo se instrumentalizovala.

U principu intelektualac prema vlasti može da ima jedno od sledećih ponašanja:

- a) konformističko u smislu da bezrezervno prihvata političke poruke;
- b) devijantno u smislu da radikalno kritikuje političke poruke i;
- c) racionalno u smislu da formalno prihvata političke poruke, a da ih usmjerava prema rješenjima koje smatra racionalnim

U mojem ponašanju vjerovatno je bilo više devijantnog nego racionalnog mada treba priznati da smo doživjeli život u ambijentu u kome je vrijednost ekonomskih ideja trebalo mjeriti stepenom otpora sredine i političkih elita.

Prethodna priča je neka vrsta folklor ili hronološka poredanih „znakova pored puta“ jedne radne karijere u komunizmu – obične karijere bez naročitih avantura. Drugi dio priče trebalo bi da bude uopštavanje odnosa prema komunizmu zašto dugo nijesam mogao da nađem pogodan teorijski oslonac. Mnogo kasnije našao sam ga u konceptu smjena civilizacija koje nastaju povećanjem ili smanjenjem sloboda.

Svaka civilizacija uređena je nekim odnosom sloboda i nesloboda. Povećanje sloboda praćeno je povećanom efikasnošću u zadovoljenju materijalnih dobara. Povećana efikasnost uzrokovana većim slobodama uslovice pojačanom zadovoljenju potreba u materijalnim dobrima, potiskivanje potrošnje duhovnih dobara i porast razmjene. Sada nastaje dijaletički proces u kome sva tri efekta rađaju pritiske za ograničavanje sloboda. Smanjenje duhovnih potreba izazvaće porast devijantnih ponašanja. To će vršiti pritisak da se slobode suspenduju ili jače kontrolišu. Povećana razmjena uslovice povećan obim transakcije među pojedincima i grupama što preko dodatne regulacije smanjene stepene sloboda. Povećana razmjena smanjuje značaj porodice i malih grupa što je „psihološki dom“ pojedinaca sa pratećim efektom alijenacije.

Efikasnost u proizvodnji i potrošnji materijalnih dobara praćeno je neravnomjernim rasporedima na pojedince i grupe koje nijesu ni ekonomski, potrebni ni moralno opravdani što će zahtijevati dodatnu regulaciju u zoni obaveznih transfera. U ljudskoj istoriji mogu se nazreti smjene perioda sloboda i nesloboda. Prvobitna zajednica karakterisala se slobodama. Robovlasnička civilizacija pomjerila je klatno

prema neslobodama. Sljedeje antička civilizacija sa slobodom za slobodne građane i neslobodom za robove. Rani feudalizam je iskorak prema neslobodama: ropstvo je zamijenjeno kmetksim odnosima. Epoha renesane je povratak slobodama. Renesansi sleduje epoha nesloboda i vjerske netolerancije. Kasnije sleduje epoha buržoaskih sloboda. Prva polovina XX vijeka je dobrim dijelom epoha nesloboda na velikom prostoru (Njemačka, Italija, Japan, Kina, Sovjetski savez, zemlje istočne Evrope, zemlje trećeg svijeta i Latinske Amerike). Krajem XX vijeka nazire se epoha sloboda kao ispoljena i predvidiva tendencija na globalnom prostoru. (Prema: Jakovac "izvori civilizacija", Moskva 1993). Saglasno prethodnom komunizam je samo jedna faza nesloboda u cikličnoj smjeni civilizacija.

Nijesam vjerovao nikada u ekonomsku komunističku paradigmatu, jer nijesam uspijevao da je razumijem pa sam više bio zbunjen. Zbunjivalo me i to da su tih godina brojni zapadni intelektualci bili marksisti. Danas imam mnogo više respekta prema Marksovoj ekonomskoj misli, nego što sam imao ranije dok je bio vladajuća ideologija. Za čudo Marks je dobro osjetio neke bitne tendencije (tendencijsko opadanje profitne stope, povećanje organskog sastava kapitala, koncentraciju ponude i formiranje monopolskih struktura, periodične krize, podruštvljanje ekonomskog sistema, globalizacija kapitalizma). Pogriješio je u predviđanju relativnog siromašenja radničke klase. Podruštvljanje potrošnje što je potiskivanje kapitalističkog sistema je nesporna istorijska tendencija. Lord Kejnz je smatrao (1926) da ne može zamisliti da bi javna potrošnja mogla biti veća od 25 odsto, a da to ne prijeti prelaskom u socijalizam. Ziskar D Esten, 40 stopa obavezni izdvajanja iznosi više od 50 odsto.

Blisko prethodno diskutovanom stavu je pitanje da li je komunizam morao propasti. Kao čisti oblik društvenog vlasništva na svim sredstvima za proizvodnju vjerovatno da. Kao mješoviti oblik sa korekcijama čini se da se mogao učiniti

efikasnim. Kapitalizam i socijalizam mogli su da konvergiraju prema nekom obliku mješovite ekonomije bez urušavanja sistema sa katastrofalnim posledicama za bivše socijalističke zemlje. Živim u uvjerenju da se komunizam mogao rehabilitovati razumnim uvođenjem tržišne regulacije.

Jugoslavija je propustila šansu da konsoliduje ekonomski sistem sredine šesdesetih godina (projekat nazvan „Privredna reforma“). Vjerujem da su uzroci neuspješnih jugoslovenskih tranzicija: prvo, manjkav koncept i drugo, insistiranje na jendokratnim a ne „puzajućim“ promjenama. Iz toga stoji ne samo dilentizam upravljačkih struktura već i siromaštvo teorijskih osnova ekonomske struke i nauke. Svojevremeno su markizam kompromitovali ekonomski nepismene apogete. Sada će to uraditi sa tržišnom regulacijom. Kao što su nekada postojali zastupnici „utopijskog socijalizma“ tako sada među teoretičarima trnacije postoje zastupnici „utopijskog kapitalizma“. Često su to iste osobe.

Teško je cijeniti koliko se jugoslovenski projekat komunizma može objasniti karakternim osobinama vođa prije svega Josipa Broza Tita. U odlučivanju Tito se oslanjao više na instinkt nego racionalne šeme i procedure odlučivanja i u principu nije podnosio inelektualce. Očigledno da je njegova sintagma „radnici, seljaci i poštena inteligencija“. A, da bi bila poštena inteligencija nije trebalo da se razlikuje od radnika i seljaka. Jugoslovenski komunisti nijesu imali ekonomskog ideologa pa su to često radili nekompetetni ljudi.

Goli Otok je nezaobilazna tema jugoslovenskog projekta komunizma. Pored karaktera zastupnika u raspravi o Golom Otoku treba uključiti najmanje još dva faktora: prvo pobjednici vjerovatno ne bi bili humaniji ni da je pobijedila ruska struja i drugo, nasilje je naša karakterna osobina. Naši junaci iz narodnih pjesama mogli bi biti bezmalo svi kandidati za Hag!

Božo KOVAČ

Iz deklaracije o političkim promjenama devedesetih

1. Pad Berlinskog zida simbolizira značajne političke promjene, koje su se u svijetu dogodile, devedesetih godina minulog dvadesetog stoljeća. Neupućenim masama, doimlju se čak kao epohalne, a građanske teorije i politika trude se to i dokazati. Ipak nije riječ o novoj epohi, već naprotiv, očajnički krik stare profitne stope i tko produži svoj životni vijek. Dramatirsku dimenziju tom poduhvatu daje činjenica, da je kapital razvijenog centra, do sada, svoju razornu eksploatatorsku funkciju, u obliku specifičnoga odnosa razvoja nerazvijenosti, ostvarivao u zemljama trećega svijeta, a ovoga puta zakoračio i na prostore zemalja tzv. realnog socijalizma. Bez obzira na svu sofisticiranost tog nastupa to nije moglo proći bez ljudskih i političkih drama, pa i ratova.

U tom klasnom sudaranju između kapitala i rada, u izrazu dva politička bloka, etatiistički oblik socijalizacije pokazao se povijesno istrošenim i nesposobnim da pruži otpor nastupu podruštvljenog kapitala, pa otud i privid konačnog trijumfa kapitalizma nad socijalizmom. Raspad SSSR, koji je zarušio i Jugoslaviju, imao je veliki politički učinak na dalji tok neoliberalne restauracije zemalja istočnog bloka.

To je bilo dovoljno da teoretičari neoliberalizma, proglase konačnu pobjedu društva, zasnovanog na privatno – vlasničkim odnosima i kapitalu i označe kraj povijesti. Prešućuje se ogromni napredak koji je realni socijalizam bez obzira na objektivna ograničenja i subjektivne slabosti ostvorio u preobražaju inače zaostalih seljačkih zemalja koje su krenule putem socijalizma. Marksizam, klasna borba i socijalizam, prikazuju se velikom zabludom, pa čak i nesrećom, jer su revolucije tobože, u ovom nastupu, počinila nepotrebne zločine, izjednačavajući ih čak sa fašizmom.

Snažnim propagandnim nastupom otpočinje masovno podređivanje svijesti ljudi ideološkom aksiomu, po kome je zapadni sistem ovapločenje sušinske demokratije slobode i prava čovjeka, sadržanim u svetom trojstvu pravima pojedinca, privatnog vlasništva i političkog pluralizma.

Tu je i apoteza tržišta i njegova neograničena sloboda, kao jedini i neprikosnoveni regulator privredivanja i društvenoga napretka.

No faktički problemi današnjega svijeta, nakon više stoljetne vladavine kapitala i njegovih varijacija, i pored sloma tzv. državnoga socijalizma, ne potvrđuju te liberalne teorije. Najveći problemi čovječanstva kao što su nerazvijenost pretežno dijela svijeta, glad, nepismenost, nezaposlenost, neravnomjerno trošenje prirode i tome slično, ne samo da nisu riješeni, već se produbljuju. Jaz između najbogatijih i najsiromašnijih u minulom dvadesetom stoljeću povećao se za 34 puta. Jednako tako kapitalizam kao društveni odnos nije dao zadovoljavajuće odgovore ni na etičkom planu, ni na planu zaštite životne sredine.

Na prostoru zemalja nekadašnjeg realsocijalizma, koje su dugo držale korak razvoja sa razvijenim kapitalističkim centrom i brže se razvijale od zemalja perifernoga kapitalizma, tzv. tranzicijom nastao je privredni i moralni pustoš. Sada se dio tih zemalja tobože spašava uključivanjem u EU u kojoj će im biti namijenjena uloga akceleratora krize u centru. Socijalni konci ozbiljno pucaju i u samom razvijenom kapitalističkom centru.

Više je nego jasno da se današnji problemi nerazvijenosti i ljudske emancipacije uopšte, ne mogu razriješiti u okviru kapitalističkog načina proizvodnje, jer mu je neravnomjernost imanentna, već samo zaoštravati. Nema dakle trijumfa kapitalizma, a još manje kraja povijesti. Nema ni kraja socijalizma, osobito ne kao procesa i kao ideje.

2. To globalno klasno sudaranje na ovim našim prostorima, kao svoju regionalnu specifičnost, poprimilo je snažno etničko i nacionalističko obilježje. Etničko instrumentalizirano kao nacionalističko, stavljeno je u funkciju klasnoga nastupa svjetskoga kapitala i lokalnih recidivističkih snaga, sa ciljem da pravno politički preurede postojeću socijalističku strukturu i uspostavi svoju nesmetanu vladavinu. Pod lažnom sintagmom

tranzicije, ta brutalna restauracija uništavala je postojeću društvenu – ekonomsku strukturu i svaki oblik socijalizma u ekonomiji i društvenim odnosima, dramatično je uticala na socijalni i etnički položaj i sudbine ljudi i neizbježno dovela do građanskog rata. Cjelokupni taj proces po svom socijalno političkom i povijesnom učinku poprimio je obilježje klasične kontrarevolucije.

Snage kontrarevolucije činile su relativno malobrojne klero – fašistički elementi iz zemlje i emigracije, koje su osigurali brutalnost nastupa, i isprovocirali oružane sukobe ali i brojnije malograđanske snage nacionalizma, tehno – birokratizam i sitnog vlasničkog mentaliteta, koje su na kraju kontrarevoluciji dale glavno obilježje.

Na etnički izmiješanom prostoru zajedničke države Jugoslavije, uz svesradnu pomoć zapada, te snage, međusobno su se otimala za svoje prostore u kojima će osigurati svoju privilegiranu vladavinu kao nove vlasničko – kapitalističke klase, gurajući narod i klasu rada u rat protiv drugih etnosa, komadajući Jugoslaviju uz mitomanske fraze o vjekovnim težnjama naroda da imaju svoje nacionalne države, sijući pri tome krv i mržnju. Dok je naivna, mržnjom otrovana i razjedinjena radnička klasa, bila u rovu, za te tobože nacionalne težnje, inspiratori kontrarevolucije obavili su tzv. pretvorbu društvenih preduzeća u svoje vlasništvo, omogućujući i svjetskom kapitalu da uzme svoj dio i etablirali svoju vlast. Vraćajući se sa rova radnička klasa ustanovila je da njenih preduzeća i radnih mjesta više nema, te da joj je u novom poretku namijenjena i nova uloga jeftinoga najamnog rada.

„Heroima“ ratnih okršaja čije je oružje previše zveckalo, umjesto časti i slave priređen je Haški sud, kako bi gospodari rata poput Poncija Pilata oprali svoje prljave ruke.

U tom suludom ratovanju svi su izgubili, i ratnik i radnik i čovjek i nacija. Dobio je samo kapital, jer to i jeste bio kontrarevolucionarni rat kapitala protiv rada.

Stvarni agresor je pomahnitala strast za bogaćenjem mimo rada i multinacionalni globalni kapital, a žrtva rad, odnosno najširi radnički i društveni slojevi, lišeni vlasništva nad sredstvima za proizvodnju.

Prevladavajući etnički karakter rata izmislili su svjetski a tzv. domovinske ratove lokalni gospodari rata. No, ni jedno ni drugo ne korespondira, sa samim sadržajem povijesnih događanja. Njihove definicije o karakteru rata moguće je prihvatiti samo u obliku po javnosti, ali nikako kao glavni povijesni sadržaj, onoga što se događalo i što se još uvijek događa.

3. Iako su presudan uticaj na ovdašnja događanja imala globalna kretanja, bilo bi nenaučno ispustiti iz vida djelovanje brojnih unutrašnjih faktora i protivurječnosti socijalističke izgradnje. Izgradnja socijalizma na ovim prostorima, kao uostalom i na cijelom Istoku, nije bila posledica prethodno stvorenih uvjeta za socijalistički razvoj, već obrnuto, pod nemogućnosti da se veliki povijesni zaostatak ovih prostora za razvijenim centrom, prevlada kapitalističkim načinom proizvodnje, pa je socijalistički put bio nužan, ali zbog toga u znaku objektivnih protivurječnosti koje su proizilazile iz uvjeta nerazvijenosti.

Polazeći od tih povijesnih okolnosti, revolucionarna država se sa socijalističkim pridjevom, imala je nužno dvostruko značenje; socijalističko po tome što je postavljala političke ciljeve i branila društveno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju, ali i kapitalistički po tome što se služila buržoaskim pravom nejednakosti, kako bi stimulirala rast i nadokandivala povijesnu zaostalost. To dvostruko značenje revolucionarne države, rodno je mjesto birokratizma i njenog latentnog sukoba sa interesima radnih masa u čije ime nastupa, ali u konačnosti i kočnica socijalističkoga preobražaja. Prema tome, cjelokupni socijalistički razvoj Jugoslavije i Hrvatske u noj, odvijao se u tom protivrjeću, a stvarni socijalistički napredak prepoznavao se u prevlasti socijalističkih tendencija nad buržoaskim. To je nedvojbeno bio mukotrpan, ali živi proces.

Definitivna pobjeda socijalističkih tendencija trebala bi značiti nepovratno ukidanje države,

odnosno njenu razgradnju, u društvo koje samo sobom upravlja, ali i prije svega, stupanj razvoja proizvodnih snaga koji osigurava zadovoljavanje većine pojedinačnih i opštih društvenih potreba.

Gledano sa tih pozicija tek će povijest reći koliko je u socijalističkim zemljama pa i u Hrvatskoj bilo socijalizma, i koliko su bile socijalističke. Ali, već sada možemo reći da su u jugoslovenskoj socijalističkoj izgradnji, a to znači i u Hrvatskoj, a na djelu bila oba pozitivna procesa, a to znači i ubrzani rast proizvodnih snaga sa sve većim zadovoljavanjem potreba i životnog standarda i procesa razgradnje države, jačanjem neposredne samoupravne demokratije.

Stopa razvoja bila je četvrta u svijetu. Rasla je produktivnost faktora reprodukcije, tehnički napredak i produktivnost rada. Industrijska proizvodnja povećala se za 14 puta, broj zaposlenih povećao se 7 puta a stopa nezaposlenosti približavala se evropskoj. Značajno se smanjilo povijesno zaostajanje za razvijenim kapitalističkim centrom. Od nerazvijene seljačke zemlje, Jugoslavija i Hrvatska u njoj, postala je srednje razvijena industrijska zemlja. Nedvojni rast kvalitete života povećao je životni vijek stanovništva za 14 godina. Hrvatska i Slovenija u tom napretku imale su prestižno mjesto.

Sistemom udruženoga rada i samoupravljanja radni ljudi sve su neposrednije ovladavali upravljanjem materijalne proizvodnje i cjelinom procesa društvene reprodukcije. Iako je taj proces bio usvjetovan danom razinom proizvodnih snaga, ali i sputavan otporom tehnološki birokratskih snaga, koje su razvojem samoupravljanja gubile svoju moć, ukupni procesi neposredne socijalističke demokratije i odumiranje države, bili su širom otvoreni. Najšire radne mase, prihvatile su taj sistem, što su potvrđivali ne samo ostvarenjem samoupravnih prava i dužnosti, na radnom mjestu, i u mjestu stanovanja, već i masovnim izlascima na lokalne i državne izbore, svake četiri godine. Vidljivi antisocijalistički izrazi bili su minimalni. U zemlji je vladao poseban osjećaj sigurnosti i najduži mir u povijesti ovih prostora.

Karakter društvenih odnosa i unutrašnja stabilnost bili su u osnovi prestiža koja Jugoslavija imala i na međunarodnom planu. Tek su ekstremni emigrantski elementi i nacionalistički ispadi povremeno remetili tu stabilnost.

Doduše, tom specifičnom i pritivurječnom razvojnom putu bile su imanentne periodične krize, ali kao krize razvoja, i na njih su uvijek davani pravovremeni odgovori, pa

je svaka kriza zapravo bila prelaz u novi period rasta.

Takva jedna kriza krajem osamdesetih, na koju nije zadovoljavajuće brzo dan adekvatan odgovor, kulminirala je stagnacijom proizvodnje i posljedično tome hiperinflacijom koja je djelovala poput psihološkog sunamija. Tim je otvoren prostor za djelovanje antisocijalističkih i neoliberalnih snaga artikuliranih prije svega izvana.

SKJ kao avangardna snaga se razvodnio i na kraju raspao. Radnička klasa nije bila osposobljena da sama preuzme ustavnu ulogu vlasti. Jedina živa snaga koja se s vremenom konstituirala kao poseban socijalno – politički entitet, bila je tehnološki – birokratska struktura.

Tehnobirokracija koja je sputavajući razvoj samoupravljanja krizu i izazvala, nije mogla dati zadovoljavajući odgovor, a niti vlast prepustiti radničkoj klasi. Bilo joj je lakše napustiti ideologiju socijalizma, proglašavajući njegov krah i ne bez pritiska okrenuti se ideologiji neoliberalizma, ali i nacionalizma kako bi se održala na vlasti, ma kakva ona bila. Tako je istovremeno otpočeo proces preobražaja socijalističkoga samoupravljanja i raspadanja Federacije.

Povijesno gledano to je bila implozija sistema koja označava odvajanje poretka kao uvod u kontrarevoluciju koja je uslijedila, uključivanjem u taj proces još desnijih snaga.

Nacionalistički neoliberalni programi bili su zaprepašujućom brzinom napisani. Na društvenoj sceni politički su se organizirale najreakcionarnije društvene snage za koje se vjerovalo da nisu tako uključujući i poražene profašističke snage iz Drugog svjetskog rata, brižljivo njegovane i čuvane u emigraciji upravo za takve prigode. Na brzinu i neodgovorno pripremljeni višestranački izbori trebali su ih zajedno sa recidivističkim i konvertitskim snagama dovesti na vlast. To je vrijedilo za sve Republike, a za Republiku Hrvatske naročito. Zprepašujući dinamizam kontrarevolucije dao je vanjski faktor. U nastaloj političkoj situaciji organizirane socijalističke snage nisu više imale nikakve šanse. Građanski rat i tragičan raspad bio je neminovan.

Doduše, da je odgovor na krizu dat na vrijeme, reakcionarni nacionalizam ne bi stupio na scenu, a niti neodgovorne snage ne bi dobile tu žestinu. Prema tome, povijesna odgovornost za krizu snose dotad vladajuće snage društva, a za tragičan rasplet i ogromnu materijalnu i historijsku štetu, snage kontrarevolucije.

IVAN PLJEŠA,

PREDSJEDNIK SOCIJALISTIČKE RADNIČKE PARTIJE

Pravo - Zakon jačeg

Dugo najavljivan kao drugi „Dan D“ za koji svi razumni dobronamjerni ljudi nijesu mogli vjerovati da se može dogoditi onako kako su ga zamislili moćni mentori i njihovi poslušnici, taj dan je stigao da bude zabilježen kao dan „prava zakona jačeg“. Od ovoga datuma sva nastojanja svih slobodoljubivih demokratskih snaga da stvore međunarodno pravo koje je htjelo poštovati suverenitet i integritet svih zemalja članica UN i koje je stvarano da bi se ukrotili apetiti velikih sila i malim narodima, koliko je to moguće u sukobu interesa svjetskih moćnika, omogućiti da i oni nađu svoje mjesto pod suncem mira i slobode. Činom priznavanja tkzv. „Nezavisnog Kosova“ svi ti napori gube svoj smisao pred bestijalnošću okrilja jedne velike sile koja vjeruje u svoju misiju „da je predodređena“ da širi demokratiju. A šta je suština te demokratije? Koja su to sredstva i metodi na takav način „humana“ da pokažu put opšteg progressa i mira u svijetu? Da li je to ratom opustošeni Irak čije stradanje bilježe razni mediji iz dana u dan? Ili možda Avganistan, Libija, Palestina..., i u ovom dugom stravičnom nizu naše Kosovo?

Po samom tonu ovih pitanja odgovor je potpuno jasan.

Na svjetskoj sceni je jedna velika sila koja, prikazujući se različitim najodpadljivijim maskama, nastoji da svojim nečasnim radnjama i toboš legitimno otvori novu stranicu u budućem međunarodnom pravu. U sklopu ovog velikog poduhvata ozakonjenja nepravde odavno se našlo i naše Kosovo. Pod vidom borbe za ljudska prava oni od samog početka daju otvorenu podršku secesionistima i ekstremistima i aminuju sve njihove zločine, koje u svojoj otrovnoj medijskoj kampanji prečutkuju dok u blaženju srpske strane ne biraju sredstva i vrše najgoru satanizaciju.

Ta priča o dobrim i lošim momcima treba da ih opravda pred svijetom i njihovim „humanitarnim“ intervencijama i agresijom pruži puno opravdanje. Albanci u svom šovinističkom sljepilu ne vide da Kosovo u toj režiji svjetskog policajca nije predviđeno da bude ni Srpsko ni Albansko već nekoga trećeg, a taj treći je svima poznat. Ali, u tim

međunarodnim institucijama situacija je istovjetna sa onim Njegoševim stihovima iz „Gorskog vijenca“, kada je vojvoda Draško vidio strašne Mletačke tamnice i zavapio: „Šta pogani od ljudi činite“, na šta je njegov pratilac Grbičić upozorio ga: „Ne smije se ovdje pravo zboriti“ sreća tvoja ne razumlješe.“ To aminovanje nepravde i pristajanje na Američke diktate otvorilo je čitav lanac novih ratnih žarišta i dati ohrabrenje svim separatistima svijeta da u novom međunarodnom pravu traže zakonitost svojih zahtjeva. Besmislene su sve te priče da Kosovo treba da bude presedan, jer zašto bi otimanje dijela teritorije od jedne suverene države imalo više opravdanja od bilo koje druge secesije i zašto bi neki separatistički pokret koji se uz to služi metodama nasilja, imao veći legitimitet od drugih separatističkih pokreta od kojih su mnogi prešli na mirna legalna sredstva i pokušavaju da kroz institucije matične države ostvare svoje zahtjeve. Pred ovim činjenicama svako njihovo objašnjenje ili obrazloženje gubi smisao. Činjenica je, koje moraju da budu svjesni cjelokupna domaća javnost, da je ta naša drevna zemlja sa kulturnom baštinom svjetske vrijednosti, djela naših predaka, još od 1999. godine okupirana i uslovljena. Gaženje rezolucije 1244 nedvosmisleno govore da je to bio trenutni kompromis koji je trebao u početku da prikrije prave namjere ovog navodnog borca za demokratiju. Ovim bezakonim činom sve su maske pale u vodu, a na površini isplivala u svoj svojoj rugobi jedna u kontinuitetu bezdušna politika.

I na kraju, posle svega ovoga navedenog, šta u budućnosti svijet može da očekuje? U situaciji kad se ignorišu i zaobilaze međunarodne institucije i u svijetu gdje pravo jačeg dobija utemeljenje u dvostrukim aršimima, šta mogu da očekuju mali narodi i zemlje? Po nekoj staroj mudrosti, koja važi i danas, oni treba da se uklope u interese velikih sila. A, neko će pitati: A, šta ako u tome ne uspiju? Odgovor sami znate. To je ta međunarodna pravda, koja i pored sveg civilizacijskog napretka, nije odmakla dalje od autokratskih despotija na istoku.

Mirko ĐURĐEVAC

Mitinzima protiv odcepljenja Kosova

Jasno je da je proglašenje nezavisnog Kosova nepravedna stvar, jer se to dešava u okolnostima kršenja Rezolucije UN 1244 kojom se garantuje integritet i suverenitet Srbije nad njenom čitavom teritorijom u granicama poslije II svjetskog rata. Krši se međunarodno pravo, ne konsultuju UN i Savjet bezbjednosti. Srbija se dovodi pred svršen čin, a zemlje EU, mimo unutrašnjih dogovora, vrše priznanje novonastale situacije na Kosovu.

Zemlje koje imaju slične probleme podržavaju otpor Srbije. Evropska ljevica, pa i ona koja participira u Evropskom parlamentu, listom osuđuje osamostaljenje Kosova u posebnu republiku. I kada se u Crnoj Gori mitinzima narod tome protivi, to ima istorijsko moralno značenje i predstavlja nastavak pozitivnih istorijskih veza i odnosa. Impozantan je bio miting narodne podrške Srbiji u Podgorici koje su organizovale opozicione partije u Skupštini Crne Gore, na kome je bilo preko deset hiljada građana. I na takvim skupovima prosto su nezaobilazni nacionalističko – šovinistički i slični ispadi pojedinaca. Neoprostivo je to kada ovakve skupove pojedine partije, barjačenjem i na drugi način, više promovisu sebe, nego što šalju poruke da Kosovo ostane u okviru Srbije. Čemu na istaknutom i vidljivom mjestu

zastava na kojoj je ucrтана velika crvena petokraka; pa preko nje kukasti krst, a iznad svega parola: „Smrt komunizmu i fašizmu!“. Zar neko i na ovakvim skupovima želi našu komunističku smrt, iako se zna da su oni u II svjetskom ratu fašizmu zadali smrtni udarac. Taj bezumni pojedinac, grupa ili partija zaboravlja da u Crnoj Gori danas postoje registrovane komunističke partije čiji su članovi, bez partijskih obilježja prisustvovali i ovom mitingu.

Još pogubnije omalovažavanje osnovne namjere ovog mitinga predstavlja istup sa tribine organizatora, izvjesne profesorice Ostojić koja se u odbrani Kosova pozivala, na misli četničkog vojvode, nazivajući ga komandantom kraljevske vojske u otadžbini, a ne zna ili neće da zna da je njegova vojska imala istu ulogu u Crnoj Gori kao i Balisti na Kosovu i Metohiji. U italijanskim i njemačkim okupatorima imali su zajedničkog gospodara, a on u njima vjerske slugu.

Sve to, kao i rehabilitacija kvivlinga iz II svjetskog rata u Srbiji, stvara ružnu sliku o nama i odmaže pravilnu borbu za opstanak Kosova i Metohije u okviru Srbije.

B.P.

REAGOVANJA

Spoticanja Milutina Mićovića

Kolumnista Dnevnog lista „Dan“ **Milutin Mićović** („Kulturni pojavnik“) u sukobu je kako sa logikom tako i sa istinom. Po njemu ispada da je jedini posao partizana bio bacanje sveštenika u jame („Milići“), iz čega se vidi njegova „ideološka matrica“.

Od početka do kraja Mićović se spotiče u svakom pogledu, pa i pojmovnom. Upoređivanje Mihaila Lalića sa kraljem Nikolom nema nikakvog smisla, a junačka pogibija braće Milića iz Bjelica dala bi se uporediti sa primjerima partizanskog heroizma.

Na primjeru crtice Mihaila Lalića, objavljene u „Književnim novinama“, on izvodi netačne zaključke o Laliću: „da je u njoj prevazišao sebe i njegov um nesvjesno zablistao“. Mićović ratuje i sa jezikom, koji ukupno uzev znači: stil, raspored riječi u rečenici i njihova značenja. Kaže „kratka crtica“, kao da ne zna da je crtica pratak književni sastav, a u posljednjem pasusu sprega riječi „pred ovom pričom“ potpuno je besmislena. Daleko bi odvela dalja analiza njegovog kazivanja.

Mićović iz nedjelje u nedjelju piše na način koji je svojstven antikomunističkim i četničkim ideolozima. Taj marginalac i neznalica: „Simboli komunističkog pokreta – srp i čekić, ne izlaze iz socijalnog prostora, a pentagram u kulturi nema većeg značaja, ostaje u prostoru nekih kabalističkih sekti“ („Popo Novo“). Popo Novo je, po Mićoviću, sinonim komunističkog zločinstva. „Prije nego su ga ubili, izvadili su mu oči, a onda mu dali Bibliju, s riječima „Čitaj, pope!“.

Takva pisanja može se naći samo u najcrnijim četničkim glasilima, u kojima pišu lažovi i ništarije kao što je Milutin Mićović.

Rajko OROVIĆ

Daleko od lingvistike koliko i od razuma

Takozvani crnogorski jezik je najveća glupost koja se mogla izmisliti. Od političara se može svašta očekivati, jer to njima i priliči. Ali, je strašno kad to čine lingvisti, nenaučno. Uzimam kao primjer poznatog hrvatskog lingvistu Rikarda Simeona, koji u svojem dvotomnom „Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva“ (izdanje Matice Hrvatske u Zagrebu, 1969. godine) pod odrednicom crnogorski jezik (strana 185) piše: „Crnogorski jezik – nacionalni jezik Crnogoraca, po svojim bitnim obilježjima ne razlikuje se od hrvatskog ili od srpskog jezika, a ime crnogorski upotrebljava se kad se želi istaći da je to jezik kojim govore Crnogorci ....“

Crnogorski političari i priučeni lingvisti koji su daleko od lingvistike koliko i od razuma, rade na „standardizaciji“ tog izmišljenog jezika. Novim Ustavom države Crne Gore (Crna Gora nije republika) crnogorski je proglašen za službeni jezik, mada se na posljednjem popisu stanovništva 63 odsto građana Crne Gore izjasnilo da govori srpskim jezikom. No, ova vlast učiniće sve što je i moguće i nemoguće da nas što više udalje od srpskih korijena.

Rajko OROVIĆ

(Izvinjavamo se autoru za to što, greškom, ostao nepotpisan njegov tekst u prethodnom broju „Komunista“)

Iz povjerljivih izvora

Nekada smo bili drugovi (vjerovalo se iskreni, a danas smo gospoda, sumnja se nimalo savršena)

Imali smo jednopartijski pluralizam usaglašavanja društvenih i ličnih interesa, a danas višepartijski državni elitizam (društvo – što je to?)

Nekada se vjerovalo da je vlast poklon nagrada pa je crkva bila odvojena od države, a danas da je to božja kazna, pa se aktualna vlast nešto domundava sa popovima.

Nekada su radnici, pored redovnog, obavljali i dobrovoljni rad, a danas toga nema. Mnogi ne rade ono što znaju ili očekuju opštu mobilizaciju preko biroa rada.

Ponosili smo se produktivnošću fabrika koje su radnici podigli na ledinama, a danas sv je to rasprodato bud' zašto, srušeno ili zapušteno avetinjski zjapi.

a) Industrija „Radoje Dakić“ izrađivala je čuvene mašine, ali je nova vlast, za nagradu za učešće na mitinzima i tzv. „Antibirokratskoj revoluciji“, ukinula ovu firmu, oslobodila radnike rada, poslala ih kući da odmire glas od nekadašnje vike, a sad ruši sve što nas podsjeća na ovu čuvenu fabriku.

b) Obod je bio ponos i hranilac Cetinja, a danas ga nema, jer su, rekoše neki kojima se najviše vjeruje, mašine za pranje veša bile toliko nemirne da su se kretale tako da su, ako ih upalite u kupatilu, obavezno stizale u

kuhinju. Ove slovenačke su mnogo mirnije, ali ih supruge radnika Oboda ne umiju koristiti, pa su prešle na ručno pranje veša.

Željezara i Aluminijski kombinat je bila naša teška industrija (opet naših ruku djelo), koji je bio razvojni zamajac Republike Crne Gore, a danas se vrši ili je izvršena njihova rasprodaja. Željezara je desetkovala broj radnika, a još uvijek traje vlasnička ping - pong utakmica. Aluminijski je prodat (zbog prljave tehnike) nekim sumnjivim strancima. Tamo su plate svjetskije, ali kosti lakše mekšaju i krv postaje vodnjikavija nego ostalom radnom narodu u Crnoj Gori.

Fabrika celuloze bila je ponos Ivangrada, a danas mlade generacije u Beranama i ne znaju da je tamo bila ova fabrika i grad sa ovim imenom. Nekada je vozač iz Rudnika uglja iz Pljevalja kao član Saveza komunista stizao u Titograd sa kamionom punim uglja naručenog od neke firme (htio je da bude od koristi i firmi i Partiji). Danas se stiže specijalnim kolima i sa ..... u skupim hotelima (neka, neka ko nije za sebe, nije ni za drugog)

Nekada nije bilo dozvoljeno vrijeđati istaknute političke ličnosti. Čini se da je to poganski i danas, a neljudski kada se to čini ljudima koji nijesu među ..... O djelima suditi, a ličnosti prepustiti sudu istorije (loše postupaju oni koji hrabrost ispoljavaju na taj način što vuku mrtvog vuka za rep).

KOMUNIST, izdavač: CK SKJ, Podgorica, p.fah 113

REDAKCIJA: Vladislav Vuković, dr Vojislav Miljanić, Obrad Manojlović, Mirko Vuković, Miomir Džankić, Zoran Radošević, Milorad Čogurić, Milika Vojinović, Milan Medenica.

Rukopisi i fotografije se ne vraćaju.

List KOMUNIST upisan je u evidenciju javnih glasila Republike CRNE GORE kod Republičkog sekretarijata za informacije pod brojem 23 od 30 juna 1994.